

Българите в Северното Причерноморие ИЗСЛЕДВАНИЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМСЕДМИ

НАРОДОПОЛЕЗНАТА ДЕЙНОСТ НА Д-Р ВАСИЛ АНДРЕЕВ МАНОВ

Емилия Кирилова

Историята на българското училище и на педагогическите идеи у нас през първата половина на XX в. не би била пълна без осветляването на народополезното дело на д-р Васил Андреев Манов (1875, Тулча-1946, София). То е толкова обхватно и разнопосочно и същевременно целенасочено, колкото делото само на неколцината най-известни български педагози, представители на университетската школа. Макар и да остава извън университета, д-р Манов не отстъпва на своите университетски колеги нито по своята научна продукция, нито по ангажираността си в общото дело за израстването на българското учителство. Позицията му на общественик е негова неотменна характеристика, допълваща тази на учения и училищния деец.

Убедеността, че човек е длъжен да подпомага обществото в пътя към по-добро у В. Манов се оформя под влияние и на семейството му. Неговите дядо и пращядо по майчина линия са едни от попечителите на тулчанските училища. Люцкан х. Константинов полага основите на сградата за мъжкото училище в Тулча /1,82/ и е член на Епархийския съвет в града, който играе ролята на орган за управление на училищата в целия район /2,471/. Неговият баща Константин Марков дарява крупната сума от 2000 гроша за построяване на девическото училище /1,83/.

По-нататъшното оформяне на В. Манов като патриот и педагог се свързва с шанса да завърши Ломското педагогическо училище, а след него и Университета в Йена като стипендиант на Министерството на просвещението от фонд "Петър Кермекчиев" /3,783/. Завършва висше образование по философия и педагогика с докторат, посветен на проблема за претоварването на учениците в пруските гимназии. Отличието "magna cum laude" красноречиво говори за оценката дадена на работата му. "С особена похвала" или "с особено високо отличие", уточнява успеха му. Проф. Вилхелм Райн е неговият научен ръководител, а изборът на темата показва, че проблемите на хигиената и на експерименталната педагогика като цяло не са извън обсега на вниманието на хербартианската общност. Противопоставя-нето на Хербартианската педагогика на експерименталната е доказателство за поредното неразбиране на хербартианските идеи. Васил Манов е единственият българин, завършил европейски университет, който защитава докторат на тема от тази област /4/.

Завръщането на д-р В. Манов в България е начало на упорит труд за себедоказване.

Петокласното училище в Севлиево е мястото, където В. Манов е назначен за учител от 15.02.1899 г. До назначаването му в Силистренското педагогическо училище през месец август 1901 г., за каквото назначение и мечтае той е околийски инспектор в Троянска и Видинска околии и учител в Хасковското петокласно училище. Публикациите му в двете водещи педагогически списания "Училищен преглед" и "Учител" го представят като автор на статии с актуално звучене и популяризатор на водещите европейски педагогически идеи и образователна практика /5,349/.

Той е един от инициаторите на идеята да се провеждат "ваканционните курсове" за учители у нас, като началото им се поставя през месец юни 1902 г./6/. Немските възпитаници В. Манов, Сава Велев и Константин Свраков и швейцарският - Петко Цонев, "покриват" лекционната част на курса. Съчетанието на теорията с практиката, заимствано от работата на Педагогическия семинар в Йена и опитното училище към него, подсилва положителния ефект. Варненският курс и неговите лектори получават висока оценка на следващата година от министър И. Шишманов, който утвърждава ползотворното начало с по-нататъшните летни ваканционни курсове през 1903 г. в София, Пловдив и Русе /6/. Васил Манов е ангажиран в Софийския курс с лекциите по методика на "смятането, геометрията и естествознание-то". /7,515/ На една от тези лекции става и срещата между него и министър И. Шишманов, която определя до голяма степен и по-нататъшния професионален път на В. Манов, а с това и обхвата и насоките на неговото народополезно дело (от септември 1903 г. е привлечен в Министерството на народното просвещение като "младши подначалник").

Едва ли изборът на ерудитът проф. Шишманов има случаен характер. Той самият е немски възпитаник, започнал своята университетска подготовка в Йена, където три години изучава педагогия и философия /8,141/. Познава равнището на подготовката в този престижен университет и съвсем закономерно привлича в екипа си трима от българските йенски възпитаници, един от които е В. Манов. Той му е необходим за да изпълни намеренията си за реформиране на образователното дело съобразно разбирането, че "в реда на европейските държави" България е "един културен фактор със специални задачи" /9,117/.

В Министерството Васил Манов редактира бюлетина с докладите на командированите в чужбина български педагогически дейци под надслов "Известия за командировките" /5/. Продължава популяризаторската си мисия по отношение на най-новите "веяния" в европейската педагогическа мисъл. Участва в превода на "Педагогика, изложена систематично" от проф. В. Райн през 1905 г. и на първото издание на български език на "Лебедова песен" на Х. Песталоци /1906/.

В. Манов проявява специален интерес към "учебната програма" на основното училище (1-4 клас), т.е. към учебния план настоява за широки консултации с учителите с оглед на подобряването му /10/. Възможности да влияе с опитът и професионализмът си д-р Манов има най-вече в годините, през които работи в просветното министерство: 1903 - 1906 г., 1910 - 1919 г.; 1922 - 1923 г., общо повече от 12 години. Демократичното начало в българското училище разглежда като участие на учителството във всичко, което засяга неговата дейност, като отговорност, но не и като анархия. Това е и неговото разбиране за обществото като цяло, и в частност за държавата много време отделя за подобряване на контролно-помощната дейност на училищните инспектори по окръзи, в чийто обсег на

действие са първоначалните и прогимназиални класове, и на околийските инспектори, с конкретни насоки за тяхната дейност. За това му помага и опитът който е натрупал като окръжен училищен инспектор в Бургас (1907-1910 г.), през които опознава спецификата на тази дейност и реалните проблеми от различно естество, с които се сблъсква училищният инспектор.

В. Манов участва в редица начинания, за които той има необходимите качества: изработването на проекто-програми /11, 109/ и проект за правилник на училищните инспектори, на инструкция за управлението и уредбата на първоначалните училища в царството /12,125/, председателства комисиите по провеждане на държавните изпити за първоначални учители /12,78/, които по своя смисъл са равни на днешните конкурсни изпити, но дават статут на постоянно назначен учител.

В зрялата си възраст В. Манов написва съчинения с философско-методологичен характер: "Понятието като проблем в дидактиката" /1935г./, "Интуицията като проблем в дидактиката" /1939г./, "Евристично обучение" /1934г./, "Учебна (дидактическа) метода" /1937г./, "Из новата дидактика" /1939/. Философският поглед на В. Манов върху педагогическите проблеми е в посока на търсене и извеждане на общите закономерности на възпитанието и образованието като обществени явления. Той се стреми да намери мястото и функциите на държавата в тях, да свърже обществените и педагогически процеси на онова равнище на близост и общност, на което ги разглеждат социалпедагозите в Европа още в граничното време между XIX-то и XX-то столетие. "Училището и новата държава", в четири части, представя усилията на д-р В. Манов в този стремеж съобразно спецификата на тридесетте години у нас. Той публикува в съавторство с И. Кръстев, П. Правдолюбов, В. Шейтанов и други съмишленици още редица съчинения с характер на своеобразни наръчници за учителя: "Практиката ми през първата училищна година" /1908 г./, "Практиката ми през втората училищна година" /1909 г./, които излизат съответно в четири и три издания. "Изразителното четене в основното училище" /1926 г./, "Теория и практика на четенето и писането в първо отделение" /1931 г./, "Езикови упражнения за второ, трето и четвърто отделение" /1936 г./.

В полза на методическото усъвършенстване на учителя са и всички други съчинения, определени като "методики" или "методически ръководства": "Методика на обучението в първоначалните училища" - /1922 г., III издание 1927 г./; "Методика на обучението по геометрия в първоначалното училище" - 1914 г. (съавтор Ив. Георгиев); "Методика на обучението в прогимназиите" /1929 г., II издание 1937г./; "Ръководство по преподаване на граматиката в основните училища" /1926 г., II издание 1932 г./; "Методика на обучението по вероучение в прогимназиите" - /1932 г./; "Теория и практика на обучението по нравоучение" (в съавторство с Н. Ванков, Ив. Кръстев, 1936 г.).

Методическите въпроси В. Манов не разглежда като повторение на дидактическите в по-конкретен вариант, а като въпроси на педагогическата технология на урока, на неговата специфика в резултат на различията в учебното съдържание или училищната степен. Тази част от неговото творчество, се появява след като излиза от печат първото издание на "Теория на обучението - Дидактика" през 1923 г. Второто издание е през 1925 г., а третото - през 1932 г. Трите издания на това "Ръководство за учащи се в педагогическите училища, учителските институти, за учители и студенти", доказват интереса и търсенето. "Дидактика или теория на обучението" /издания 1921, 1926, 1932 г./

и "Основи на дидактиката" /1935 г./ на проф. М. Герасков и "Дидактика"-та на д-р В. Манов са най-ползваните учебници по дидактика по онова време. Дватама автори са най-четените дидактици у нас през 30-40-те години /14,327/. Реализмът и отвореността към всичко ново и градивно го сближава косвено с Михаил Герасков /15/.

Авторитетът на В. Манов сред българската културна, научна и просветна общественост е доста висок. Той е: 1. Сътрудник на списанията "Учител", "Училищен преглед", "Педагогически преглед", "Педагогическа практика", "Общ подем", "Развитие", "Славянска беседа"; 2. Редактор на списанията "Педагогически преглед" /1910-1913 г./, на списание "Българско училище" /1928-1943 г./ и на "Здраве и сила" /1925-1929 г./ - орган на "Юнашката организация" (гимнастически съюз "Юнак"); 3. Секретар на Съюза на педагогическите писатели (председател е проф. Д. Кацаров) от учредяването му през 1933 г.; 4. Носител на специалната награда на Управителния съвет на Българското дружество Червен кръст - Кръста за "особени заслуги към делото на Червения кръст", 1936 г.; 5. Носител на отличия, присъдени по повод на 50 годишната литературна дейност на Ив. Вазов /1921 г./, на орден "Св. Александър" /1930 г./ и Орден за граждански заслуги /1906 г./; 6. Представител на столичните елитни средни училищата на особено отговорни форуми: връчва годишния отчет на училища в столицата на министър Ст. Омарчевски през 1921 г.; поднася поздравителния адрес на столичните средни училища на 25-годишния юбилей на Втора софийска мъжка гимназия - 1929 г. и редица други изяви.

Кръгът от български интелектуалци, с които той общува особено тясно, извън педагогическите среди, включва имената на Стилиян Чилингиров, синовете на Христо Г. Данов - Веселин и Милош Данови, проф. Асен Златаров, проф. Тошков - един от най-добрите български хирурзи, негови съседи в "Зелин", където се намира малката "вилчка" на Манов...

Д-р В. Манов няма съхранен архив. Малкото запазени документи са оцелели благодарение на неговата дъщеря Милка Манова-Янакиева. Нейна е и заслугата да се запазят до днес и по-голямата част от неговите съчинения и статии, както и няколко работни тетрадки. Тулчанецът Васил Манов (така пише под името му на докторския диплом) е от типа "възрожденски българи", един от истинските "строители" на нова България. Родният му край остава извън отечеството. Гробът на неговата майка в Силистра е на самата граница между България и Румъния. За какъв национализъм може да бъде упрекнат В. Манов, когато прокламира патриотизма си и убедеността, че силната държава, обединена от националния интерес и цели е моделът, който трябва да се следва? В условията само на такава държава личността може да бъде формирана и индивидът да се превърне в личност. Това е и огромната роля на държавата не само като възпитателен фактор.

Използвана литература:

1. Чилингиров, Ст. Добруджа и нашето Възраждане - културно-исторически издирвания. С., Държавна печатница, 1917.
2. Училищен преглед, 1939, кн. 4.
3. Училищен преглед, г. 11, 1906 Петър Н. Кермекчиев, С. Велев.
4. Манафова, Р. Интелигенция с европейски измерения. С., 1994.
5. Манов В. Pro domo sua - Българско училище, г. 7, 1934-1935

6. Окръжно № 9019/30.06.1903 г. на Министерството на просвещението. - Училищен преглед, г. 8, 1903, кн. 8-9, Официален отдел.

7. Летни образователни курсове в България. - Училищен преглед, г. 8, 1903 г., кн. 6 и 7, Неофициален отдел.

8. Йорданов В., Проф. Ив. Шишманов - Училищен преглед, г. 37, 1938, кн. 5 и 6.

9. Д-р Иван Шишманов. Доклад до Негово царско Височество по учебното дело от Министъра на народната просвета. - Училищен преглед, г. 8, кн. 6 и 7, Официален отдел.

10. Х. Теория на програмата и критика на сегашната програма за основните училища - сп. Учител, г. 11, 1904, кн. 6.

11. Архив на МНП, г. 1, 1909, кн. 3, Официален отдел.

12. Архив на МНП, г. 2, 1910, кн. 4, Промени в учителския персонал.

13. Педагогически преглед, г. 1, 1907, кн. 1.

14. Бракалов Ив. Кратък исторически преглед на педагогическата ни учебна книжнина - Училищен преглед, г. 29, 1930, кн. 3.

15. Първи годишен отчет на Ломското педагогическо и трикласно училище за учебната 1896-97 г. (и за учебната 1878-79 до 1896-97 г.). Представил Т. П. Митев, гр. Лом, м. 8, 1897 г..